

особливостей роботи над поезією ми відносимо ретельно сплановану та здійснену вчителем словникову роботу, спрямовану на усвідомлення значення кожного слова, образного виразу, речення, що зумовлює повне розуміння авторського задуму й засобів, за допомогою яких він його втілює. Зміст такої роботи зумовлюється особливостями сприймання російськомовними учнями української мови, наявним у них активним і пасивним словниковим запасом. Обов'язковим для навчання російськомовних учнів сприймати поезію українською є слухання зразків майстерного читання поетичних творів і постійне вправлення у виразному читанні учнів, що вчить їх відчувати поетичний твір українською. Важливою є опора на досвід читацької діяльності рідною мовою (російською), наявність якої забезпечить успішність і на уроках літературного читання державною.

Література

1. Савченко О. Я. Методика літературного читання в початковій школі: навч.-методич. посіб. для вчителя / О. Я. Савченко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 205 с.
2. Учебные программы для общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке. 1-4 классы. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 144 с.
3. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання / О. Н. Хорошковська. – К. : Промінь, 2006. – 256 с.
4. Шелехова Г. Збагачення словникового запасу четверокласників на уроках українського читання / Г. Т. Шелехова // Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал. – 2009. – №8. – С. 39–43.

В статті розкриваються деякі особливості роботи над поетичними произведениями на уроках літературного читання в школах з російським мовним середовищем.

Ключевые слова: літературне читання, молодші школярі, поетичне произведение, словникова робота, засоби виразності, виразне читання.

The article reveals some features of work the poetic works on lessons of reading in schools with Russian language of education.

Key words: literature reading, elementary school student, poetry, dictionary work, means of expression, expressive reading.

УДК 82–93:314.743

Пушко В. Ф.

ЕМІГРАЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА: ГЕНЕЗА, РОЗВИТОК, МОДИФІКАЦІЇ

У статті запропоновано різні погляди щодо розвитку еміграційної прози для дітей та юнацтва. Проаналізовано твори Емми Андіївської, Віри Вовк, Лесі Храпливої-Щур, Леоніда Полтави та ін. Названо чотири тематичні групи української еміграційної прози.

Ключові слова: еміграційна література, реінтерпретація, оповідання, казка, сюжет, композиція, образ, художнє мислення, ідеологічна заангажованість.

Протягом багатьох років знайомство широкого кола українських читачів з письменниками-емігрантами було неможливим через ідеологічні перешкоди. З тих же причин у програмах навіть не згадувалось про наявність літературного процесу поза межами України. Лише із здобуттям Україною державної незалежності в її культурне життя почали вливатися літературні твори письменників, які вимушено емігрували на Захід.

Нині є нагальна необхідність реінтерпретації доробку письменників-емігрантів, які творили для дітей у добу ідеологічної заангажованості художнього мислення. Попри відчутний ідеологічний тиск, іспит часом витримали твори, сповнені загальнодемократичного змісту, прагнення виховати в дитини високі моральні якості.

Проблема дослідження еміграційної прози перебувала в полі зору таких літературознавців, як О. Астаф'єв, С. Бородица, Г. Грабович, М. Ільницький, Ю. Ковалів, Р. Мовчан, Л. Рудницький, С. Павличко, Ю. Шерех та інші.

Українська еміграційна проза є однією з тих основних гілок сучасної української літератури, яка виконує спільну місію та специфічні завдання. М. Жулинський, осмислюючи інтелектуальний доробок українських емігрантів зазначає: «Рідко яка еміграція змогла відродити на чужій землі нову гілку літературного процесу, живе відгалуження національної культури; українській це вдалося. Завдяки існуючим традиціям літературної творчості таких дитячих письменників, як Віра Вовк, Мар'яна Савка, Зірка Мензатюк, Леонід Полтава, Марійка Підгірянка, Ема Андієвська та ін.» [1]. У контексті їхньої літературної творчості, на нашу думку, особливе місце належить прозі, завдяки якій розкрився широкий зміст думок і почуттів.

Твори емігрантів насичені звуками та образами рідної природи України – сонця, літа, весни, бджіл, меду, квітів, лісу, а також спогадами про рідних, друзів, дитинство. У своїх творах вони згадували сакральний образ України, з яким асоціюється Батьківщина, край, земля, де народився той чи інший письменник.

Мета даної розвідки – розглянути різні точки зору щодо розвитку еміграційної прози для дітей.

Сьогодні не достатньо дитячої літератури на полицях книгарень, хоча насправді література для дітей це ще серйозніше, ніж література для дорослих, бо книга має надзвичайний вплив на свідомість маленької людини, вона формує смаки, виробляє характер, змінює уявлення про світ. Одна литовська художниця якось зауважила, що дитяча література робить дорослих людей внутрішньо молодими. Коли ми читаємо «маленьку» літературу, самі стаємо дітьми: спонтанними, емоційними, безпосередніми, добрими, лагідними.

Мар'яна Савка зазначає, що дитячий письменник повинен так писати, щоб у процесі він сам розважав себе. Якщо йому нудно, то й дітям буде нудно. Коли він пише, то він уже не дорослий, він повинен думати, як дитина, знайти дитячу мову. Дитячий автор не тільки зображує, але й перевтілюється [1].

Слід наголосити, що література для дітей сегментується за віком. Коли дитина досягає певного віку, вона починає шукати себе в дитячих творах. Школярам потрібні твори про їхнє середовище.

Література для дітей розвивається в тісному зв'язку з «дорослою», зазнаючи впливу тих же історичних умов. Однак твори дитячої літератури мають свої особливі ознаки, які відрізняють їх від літератури для дорослих. Найбільш

характерними ознаками літератури для дітей слід вважати 1) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу; 2) ліризм розповіді; 3) динамічність розвитку сюжету; 4) багатство, точність та емоційність мови. Нині прийнято розрізняти принаймні чотири самостійних розділи: література для дошкільного, молодшого, середнього й старшого шкільного віку. Кожен із цих розділів має свої особливості щодо вибору теми й героя, способів зображення характерів. Відрізняються в творах для дітей різного віку сюжет і композиція, мова, а також художнє й поліграфічне оформлення книги.

Розквіт жанрів повісті й оповідання в еміграційній літературі для дітей дослідники пов'язують з інтенсивним розвитком гуманістичної тенденції.

Еміграційна література має для дітей велике значення, оскільки вона не орієнтувалася на те, щоб догодити владі. Здебільшого її автори сповідували вічні, загальнолюдські духовні цінності. Саме така література може навчити школярів долати життєві труднощі, бо самі емігранти гідно несли свій хрест вимушеної розлуки з Батьківщиною, виборювали не тільки своє місце в інонаціональному оточенні, а часто й елементарне право на життя. При цьому вони зберігали людську й національну гідність. У своїх творах письменники-емігранти приділяють багато уваги розкриттю внутрішнього світу героїв творів, їх цікавлять неординарні характери, емоції, настрої. Декому з них притаманний ліризм, філософська наповненість творів, ретельне дослідження психологічних загадок. Герої приваблюють дитячою чистотою, відкритістю до сприйняття прекрасного, світлого, неординарним поглядом на світ. Дійовими особами творів виступають здебільшого незвичайні діти. Вони по-своєму сприймають реальність, часом загострено реагують на ситуації, що випробовують їхнє «Я».

Леонід Рудницький у статті «Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози» виділяє чотири тематичні групи української еміграційної прози.

До першої групи відносимо твори, метою яких є збереження свого я, своєї української ідентичності та намагання затримати при житті літературні традиції України. Ця група включає автобіографічні повісті, мемуари й інші споріднені жанри. Друга група безпосередньо зв'язана з першою: до неї входять твори, в яких висвітлюються теми, раніше заборонені в Україні. До третьої групи зараховуємо твори письменників, що намагалися охопити своє нове довкілля та визначити деякі моменти з українського життя в діаспорі. Остання, четверта група – це письменники, творчість яких віддзеркалює модерним, а то й авангардним способом, проблеми сучасної людини [2, с. 42].

Казки Емми Андіївської мають філософське підґрунтя й несуть великий моральний заряд. У своїх творах письменниця виходить за межі логічного мислення, яким здебільшого оперує людина, відмовляється від звичної системи координат, щоб прояснити щось невідоме та заглянути глибше у сутність буття.

У творах Віри Вовк висвітлюється проблема збереження та розвитку національних традицій. У свій час письменниця збирала народні «співанки» до свята Івана Купала. Ряд творів розкривають мотиви рідної землі та української природи: «Баляда про дівчину-осінь», «Анаконда», «Дош» та ін. Її творча діяльність була нагороджена визначними преміями. Віра Вовк отримала літературні премії імені Івана Франка в Чикаго (1957, 1979) і Києві (1990), а також премію Благовість (2000). Отже, творчий доробок Віри Вовк – широкий і багатогранний.

Також багато працював у галузі еміграційної літератури Леонід Полтава (Єнсен). У Баварії він організував та редагував два часописи – «Школяр» і «Школяр». Для молодших школярів письменник створив дві абетки: одну – веселу, де діють їжачки, зайчики; другу – про князів, запорожців, Гонту, Довбуша. Нині відомі такі його твори: «Слон по Африці ходив», «Жучок-Щербачок», «Лісова пригода». Художні тексти, які залишив після себе письменник допомагають дітям краще пізнати цікавий світ, любити й охороняти рідну неньку – Україну. Його твори читають в Америці, Австралії, Франції, Німеччині та інших країнах. Леонід Полтава часто казав: «Люблю працювати для дітей!» Отже, в еміграційній літературі для дітей образ України, рідного краю, де народився письменник є домінуючим.

Письменниця української діаспори Леся Храплива-Щур, де б вона не була, серцем і думкою завжди з Україною. Яскравим прикладом цього є збірка «Далеким і близьким», в якій вона з ніжністю і безмірною любов'ю пише про рідну землю: озера та ріки Західної України, чудові Карпати, вкриті зеленим мохом лісів та полян. У текстах Лесі Храпливої-Щур можна зустріти дітей, характер яких вимальовується поступово, проявляється в поведінці, рішеннях, вчинках. Письменниця ніби розчиняється в своїх персонажах, примушує читача дивитися на світ їхніми очима й міркувати їхніми думками. Ці образи вирізняються оригінальністю й самобутністю. З особливою увагою автор вміє вживатись у психіку української дитини в чужині («Забавки Мартусі», «Вишивані квіти»), знаходить засоби для її зацікавлення, для її патріотичного виховання.

Виховний вплив еміграційної прози на сучасну молодь безсумнівний, адже вона несе в дитячі душі ідеали Добра як вершину певної системи цінностей, справедливості, людинолюбства, гармонії зі світом.

Таким чином, письменники-емігранти, перебуваючи тривалий час в тих чи інших країнах, намагалися пристосуватися до нової для них ситуації, вписатися в оточуючий світ. Адже за кордоном опинилися люди різних політичних переконань, несхожих або й протилежних поглядів. Після здобуття Україною незалежності ставлення до емігрантів різко змінилося. Іван Овсій зауважує, що ретельно муровану впродовж десятиліть греблю замовчування й фальсифікацій прорвало бурхливим потоком різноманітної інформації. Люди в повному розумінні цього слова відкрили для себе українську діаспору [1, с. 168].

Література

1. Овсій І. Українська діаспора / І. Овсій // Всесвіт. – 1996. – №1. – С.168–172.
2. Рудницький Л. Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози / Л. Рудницький // Слово і час. – 1992. – №2. – С.41–45.

В статтє предложены различные взгляды по развитию эмиграционной прозы для детей и юношества. Проанализированы произведения Эммы Андиевской, Веры Вовк, Леси Храпливой-Щур, Леонида Полтавы и др. Названы четыре тематические группы украинской эмиграционной прозы.

Ключевые слова: эмиграционная литература, реинтерпретация, рассказ, сказка, сюжет, композиция, образ, художественное мышление, идеологическая заангажированность.

In the article the different views on the development of emigration prose for children and youth. Analyzed works by Emma Andiyevska, Vera Vovk, Lesia Khraplyva-Schur, Leonid Poltava etc. Named the four thematic groups of ukrainian emigration prose.

Keywords: emigration literature, reinterpretation, stories, fairy tale, story, composition, image, artistic thinking, ideological bias.